

แนวทางการพัฒนาแบบสอบถามเพื่อประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาโครงการ
Guidelines to develop a questionnaire for supporting
the evaluation of public participation

ภัทรชัย จงสิริฤกษ์^{1*}, นันทน์ภัทร อินธิ์², เลิศเลขา ศรีรัตนะ³, บุญธรรม หาญพาณิชย์⁴

^{1, 2, 3, 4} สาขาวิชาการตรวจสอบและกฎหมายวิศวกรรม

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีรูปแบบของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ประกอบด้วยข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับมนุษย์แบ่งออกเป็น 5 ภาค คือ ภาคชีวิต ภาควิถีชีวิต ภาคความสัมพันธ์ ภาคโครงการ และภาครัฐ จากนั้นทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นนำมาวิเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาแบบสอบถามที่จะใช้กับประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ของโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: แบบสอบถาม; การมีส่วนร่วมของประชาชน; การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

Abstract

This research aimed to develop a questionnaire as a tool to assess the success of the public participation process which was a part of environmental impact assessment. The questionnaire was developed in a format of rating scale questionnaire consisting of questions related to the environment close to humans which are divided into 5 sectors, namely: the life sector, the lifestyle sector, the relationship sector, the project sector and the government sector. The researchers conducted a semi-structured interview with environmental impact assessment experts to collect their comments. This information was analyzed and summarized to be used as a guideline for developing a questionnaire to apply to stakeholders in the project area.

Key word: questionnaire; public participation; environmental impact assessment

1. บทนำ (Introduction)

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) เป็นการศึกษาและการประเมิน ประกอบกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อคาดการณ์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาโครงการและจัดทำ มาตรการที่เหมาะสมเพื่อบรรเทาผลกระทบเหล่านั้น (กนก พร, 2556) ซึ่งในประเทศไทย การทำ EIA อยู่ภายใต้การ ควบคุมของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และมีข้อกำหนด กฎเกณฑ์ เงื่อนไขที่ เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมถูกระบุไว้ใน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติเป็นหลัก (พ.ร.บ.ส่งเสริมฯ, 2518) และในประกาศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับ โครงการอีกจำนวนหลายฉบับ โดยมีกฎหมาย เงื่อนไขในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรายงาน EIA ระบุว่า การประเมินผล กระทบสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการโดยบุคคลที่ได้รับ ใบอนุญาตให้ทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ออกโดย สผ. ซึ่งในรายงาน EIA ต้องมีหัวข้อหลักต่อไปนี้ คือ รายละเอียดของโครงการ สภาพแวดล้อมปัจจุบันของบริเวณ โครงการ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการ การมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรการบรรเทาผลกระทบที่ อาจเกิดขึ้น และแผนการติดตามตรวจสอบผลกระทบ สิ่งแวดล้อม (พ.ร.บ.ส่งเสริมฯ, 2535)

ทั้งนี้ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ถูกระบุเป็น หัวข้อหนึ่งของการจัดทำรายงาน EIA ถือเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการ เป้าหมายหลัก ของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ เพื่อให้เกิดความมั่นใจใน ประสิทธิภาพของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและให้ แน่ใจว่าได้รับฟังความคิดเห็นของชุมชนพอเพียงที่จะนำไป พิจารณาประกอบการตัดสินใจปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ ของ โครงการ โดยข้อมูลจากการมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือ ชุมชนจะทำให้เจ้าของโครงการทราบข้อเท็จจริงด้าน สภาพแวดล้อมและข้อห่วงกังวลของชุมชนในพื้นที่ และ นำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม อย่างไม่ในมเอียง เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ ของโครงการ อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย (พ.ร.บ. ส่งเสริมฯ, 2561)

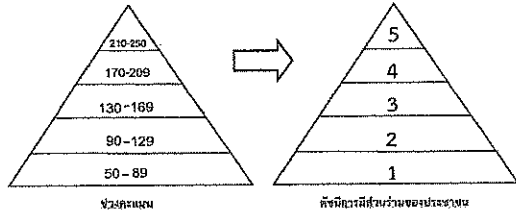
ในปัจจุบัน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมยึดถือแนวทางตาม ประกาศของ สผ. เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการจัดทำรายงาน EIA ซึ่งถือเป็นกฎหมาย เฉพาะที่ สผ. ประกาศออกมาในปี พ.ศ.2562 (ระเบียบฯ, 2548), (ประกาศฯ, 2562) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการ กำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้แล้ว แต่จาก

การศึกษารายงาน EIA ผู้ศึกษาพบว่า ในการดำเนิน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางของ สผ. ยังไม่มีหลักเกณฑ์การตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของการมีส่วนร่วม ที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้ไม่อาจตรวจสอบได้ ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดำเนินการไปนั้น สามารถบรรลุเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามที่กล่าวถึงไว้หรือไม่ (ทรงวุฒิ, 2565), (วิลาสิณี, 2565) ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดผลสำเร็จของ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยออกแบบข้อ คำถามที่จะใช้ในการสอบถามประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการพัฒนาโครงการ นำมาสร้างแบบสอบถามแบบมาตรา ส่วนประมาณค่า แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปขอ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อนำความเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมา วิเคราะห์และสรุปแนวทางในการพัฒนาแบบสอบถามสำหรับ ประเมินการมีส่วนร่วมที่มีเนื้อหาครอบคลุมข้อห่วงกังวลใน ทุกด้านของประชาชนในบริเวณโครงการ โดยมุ่งหวังให้ฝ่าย โครงการและผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการทำรายงาน EIA จะสามารถนำไปใช้เป็น แนวทางในการออกแบบกิจกรรมในกระบวนการมีส่วนร่วม และเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินผลสัมฤทธิ์ของ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการ ต่าง ๆ ในลำดับต่อไป

แนวคิดเชิงทฤษฎี

จากการสำรวจเอกสารรายงานการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (นันทิยา, 2556), (นันท นลิน, 2561) ผู้วิจัยพบว่าในกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทำอยู่ใน ปัจจุบันนั้นยังขาดเกณฑ์ที่นำมาใช้วัดประสิทธิภาพของการ ทำกิจกรรมและใช้เปรียบเทียบในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ว่ามีผลลัพธ์ที่ดีขึ้นหรือลดลงอย่างไร ซึ่งการมีเกณฑ์กลางที่จะ นำมาใช้วัดและเปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำกิจกรรม มวลชนสัมพันธ์นี้ย่อมทำให้เรามองเห็นข้อเท็จจริงได้อย่าง เป็นรูปธรรมมากขึ้น และสามารถพัฒนารูปแบบกิจกรรม มวลชนสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นต่อไปได้ การสร้าง แบบสอบถามใหม่ขึ้นมาเพื่อใช้ในกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์นี้ ผู้วิจัยขอเรียกว่า “แบบสอบถามเชิงสถิติ” เพื่อบอกถึงความ แตกต่างจากแบบสอบถามทั่วไป การสร้างแบบสอบถามใน เบื้องต้น ผู้วิจัยกำหนดให้มีข้อความทั้งหมด 50 ข้อ แบ่งเป็น คำถามในแต่ละภาค คือ ภาคชีวิต ภาควิถีชีวิต ภาค ความสัมพันธ์ ภาคโครงการ และภาครัฐ จำนวนภาคละ 10 ข้อเท่า ๆ กัน เพื่อใช้ตรวจสอบกลับไปว่าแต่ละภาคมีคะแนน

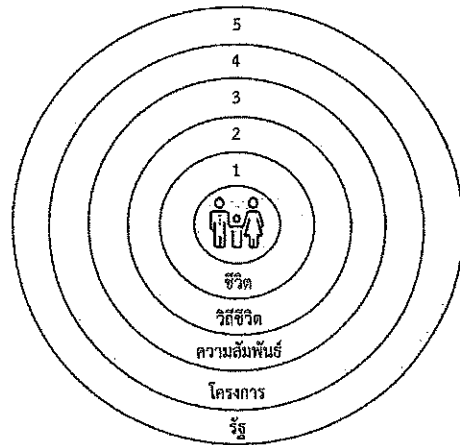
เป็นอย่างไร และกำหนดคำตอบเป็นแบบเลือกตอบซึ่งมี
น้ำหนักคะแนนของคำตอบแต่ละข้อไม่เท่ากัน (คะแนนอยู่ใน
ในช่วง 1-5) เมื่อคำนวณคะแนนรวมของคำถามทั้ง 50 ข้อ
แล้วจะนำไปเทียบกับเกณฑ์คะแนนที่สร้างขึ้นจากการแบ่ง
อัตรภาค 5 ชั้น ดังรูปที่ 1 ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยจัดทำขึ้นมาเอง
เพื่ออนุมานเลขดัชนีครั้งแรกขึ้นมา เรียกว่า ดัชนีการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนอ้างอิง

รูปที่ 1 แสดงการแปลงช่วงคะแนนเป็นดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนอ้างอิงมีความสำคัญในการ
ใช้บอกประสิทธิภาพการทำการกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ของฝ่าย
โครงการในครั้งแรกนี้ว่าเป็นอย่างไร และสามารถนำไป
เปรียบเทียบกับค่าดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้ง

ต่อไปได้ด้วยในรูปร้อยละของประสิทธิภาพการทำมวลชน
สัมพันธ์ของฝ่ายโครงการ คะแนนในแบบสอบถามแต่ละข้อที่
เป็นคำตอบของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จะเป็น
เสมือนตัวแทนความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีต่อชีวิตและ
วิถีชีวิตของตนเอง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เปิดเผย
ของฝ่ายโครงการ และความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ที่มี
ต่อรัฐและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประชาชนอาศัย
อยู่ โดยผู้วิจัยมองความสัมพันธ์ของประชาชนกับสิ่งแวดล้อม
ทั้ง 5 ภาค เรียงลำดับความใกล้ชิดกับประชาชนผู้มีส่วนได้
เสียในพื้นที่ได้ (จิรากรณ์, 2553) ดังรูปที่ 2 นี้

รูปที่ 2 แสดงลำดับวงแหวนสิ่งแวดล้อมใกล้ชุมชน

จากรูปที่ 2 ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยจัดทำขึ้นมาเองและผู้วิจัย
วิเคราะห์ว่าในความรู้สึกนึกคิดของประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย
ในพื้นที่นั้นย่อมเห็นความสำคัญของชีวิตตนเองเป็นอันดับ
แรก อะไรก็ตามที่มาบั่นทอนความปกติสุขในการดำรงชีวิต
อยู่ย่อมต่อต้านอย่างที่สุด เปรียบได้กับวงแหวนความสัมพันธ์
วงแรกที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ที่สุด ซึ่งผู้ศึกษาเรียกว่า “ภาคชีวิต”
(จิรากรณ์, 2553)

วงแหวนลำดับถัดไป คือ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการ
ประกอบอาชีพในพื้นที่นั้น เป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่
ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ได้รับอยู่ก่อนแล้ว ก่อนที่จะมี
โครงการเกิดขึ้นมาภายหลัง อะไรก็ตามที่มาบั่นทอน
ผลประโยชน์ต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และการประกอบอาชีพ
ในพื้นที่นั้น ย่อมได้รับการต่อต้าน แต่อาจจบลงที่การเจรจา
ผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเรียกภาคนี้ว่า “ภาควิถีชีวิต” (จิรา
กรณ์, 2553)

วงแหวนต่อไป คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนผู้
มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่และฝ่ายโครงการ ความสัมพันธ์นี้เกิด
จากการทำการกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์จากฝ่ายโครงการโดยตรง
ซึ่งมีหน้าที่ต้องจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่
แล้วตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561 เพื่อรับ
ฟังความคิดเห็นของประชาชน ข้อห่วงกังวลต่าง ๆ โดยเฉพาะ
พื้นที่อ่อนไหว เช่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานที่ราชการ
 ฯลฯ ซึ่งในที่นี้เรียกว่า “ภาคความสัมพันธ์” (อุดมศักดิ์,
2554)

วงแหวนถัดไป เรียกว่า “ภาคโครงการ” ซึ่งเกี่ยวข้อง
กับการสอบถามความรู้ความเข้าใจข้อเท็จจริงในกิจกรรมต่าง
ๆ ของฝ่ายโครงการ ซึ่งเป็นผลมาจากการประชาสัมพันธ์ให้
ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงที่ควรรู้ แม้

ในแง่ของธุรกิจข้อมูลบางอย่างต้องปกปิด เปิดเผยเฉพาะ
เจ้าหน้าที่ผู้ตรวจจากกรมโรงงานอุตสาหกรรมและกรม
ควบคุมมลพิษเพียงเท่านั้น แต่ข้อเท็จจริงในการเป็นต้นกำเนิด
มลพิษของโรงงาน ทั้งในระยะก่อสร้าง ดำเนินการปกติ และ
ภาวะฉุกเฉิน ย่อมเกี่ยวข้องกับประชาชนผู้มีส่วนได้เสียใน
พื้นที่โดยตรง ทั้งในระยะประชิดโครงการ และระยะห่างออก
ไกลออกไป การรับรู้ข้อเท็จจริงของฝ่ายโรงงานมากเท่าไร ก็
ยิ่งทำให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ได้เกิดความเชื่อมั่น
สบายใจ ในการดำเนินชีวิต แม้ยามภาวะฉุกเฉินก็สามารถ
ร่วมกับฝ่ายโครงการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันเวลา ลดความ
เสียหายที่จะเกิดขึ้น ทั้งต่อฝ่ายโครงการ และประชาชนผู้มี
ส่วนได้เสียในพื้นที่เพราะ หากเกิดมลพิษซึ่งแหล่งกำเนิดมา
จากพื้นที่โครงการ โครงการเพียงแค่หยุดดำเนินการและ/
หรือย้ายที่ตั้งโครงการใหม่ แต่ประชาชนในพื้นที่ยังคงต้อง
ดำรงชีวิตอยู่ต่อ และต้องเจอปัญหาด้านมลพิษสิ่งแวดล้อมที่
ตกค้างอยู่ (เกรียงศักดิ์, 2549), (กุลยา, 2551)

วงแหวนวงสุดท้าย คือ ความสัมพันธ์ 3 ฝ่าย ระหว่าง
ฝ่ายประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ฝ่ายโครงการ และฝ่าย
รัฐ ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานกลางของรัฐ หรือเป็นหน่วยงาน
ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่นั้น ทั้ง 3 ฝ่าย ต่างมีสิทธิและ
หน้าที่ต่อกัน เช่น ฝ่ายโครงการมีสิทธิในการตั้งโรงงานใน
พื้นที่แต่ก็ต้องมีหน้าที่รักษาสีสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วย ฝ่าย
ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ที่มีหน้าที่ต้องให้ความร่วมมือ
ให้ความร่วมมือกับฝ่ายโครงการที่รัฐอนุญาตให้ตั้งในพื้นที่ได้
แต่ก็ย่อมมีสิทธิของภูมิภาคอื่น สิ่งที่เป็นข้อห่วงกังวลย่อมต้อง
ได้รับการเข้าใจ ดูแลเอาใจใส่จากฝ่ายโครงการด้วย เพื่อการ
อยู่ร่วมกันในพื้นที่ได้อย่างปกติสุข ฝ่ายรัฐเองก็มีหน้าที่ต้อง
ดูแลทั้งสองฝ่าย ซึ่งภาคนี้ จะเรียกว่า "ภาครัฐ" (นิตยา,
2548)

จากความสัมพันธ์ทั้ง 5 ภาคนี้ จะนำไปสู่การออกแบบ
แบบสอบถามเชิงสถิติ ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัยนี้ ต้องการสร้างเครื่องมือเพื่อ
ช่วยพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นส่วน
หนึ่งในรายงาน EIA ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ด้วยการสร้าง
แบบสอบถามเชิงสถิติขึ้นมาเป็นมาตรฐานวัดประสิทธิภาพ ใน
การจัดทำกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ในแต่ละครั้งของผู้จัดทำ
รายงาน EIA ซึ่งการสร้างเครื่องมือนี้เป็นเพียงต้นแบบหรือ
แนวทางเท่านั้น ยังคงรอผู้ที่จะนำไปต่อยอดในอนาคตต่อไป
อีกในอนาคต

2. วิธีวิจัย (Research Methodology)

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือประเมินการมีส่วนร่วม
ของประชาชนนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นในการศึกษาเพื่อหาแนวทางใน
การสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าขึ้นมาใช้

เป็นเกณฑ์วัดผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการสร้างแบบสอบถามเชิงสถิติขึ้นมาใช้เป็น
เกณฑ์วัดผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตาม
พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2561 จึงแบ่งขั้นตอนการพัฒนา
แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรก

เป็นการสร้างแบบสอบถามในเบื้องต้น (เรียกว่า
แบบสอบถามเชิงสถิติ) เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับสอบถาม
ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบ
สิ่งแวดล้อมที่มีต่อแบบสอบถามเชิงสถิติที่สร้างขึ้น โดยเป็น
แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า กำหนดข้อคำถามที่
เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ทั้ง 5 ภาค จำนวน
ภาคละ 10 ข้อ รวมจำนวนคำถาม 50 ข้อ

ขั้นตอนที่สอง

เป็นการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดที่จะใช้
รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผล
กระทบสิ่งแวดล้อมที่มีต่อแบบสอบถามเชิงสถิติที่สร้างขึ้น
โดยแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนี้จะถูกนำมาตรวจสอบความ
เที่ยงตรงก่อนที่จะนำไปใช้ ข้อมูลความคิดเห็นที่ต้องการจาก
ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีประเด็น
ดังนี้

1. ความสอดคล้องของข้อคำถามกับสิ่งแวดล้อมที่
ใกล้ชิดกับมนุษย์ทั้ง 5 ภาค
2. ความเหมาะสมของข้อคำถามที่จะนำไปใช้วัด
กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผล
กระทบสิ่งแวดล้อม
3. ความชัดเจนของคำถามในแบบสอบถามเชิงสถิติที่
สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่สาม

การเข้าสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านการ
ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม และนำความคิดเห็นมา
วิเคราะห์และสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาแบบสอบถามที่
จะใช้ประเมินผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
โดยได้รับการอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ EIA
จำนวน 6 ท่านด้วยกัน ดังนี้

1. ดร.โชติรส โพธิ์ทอง กรมทรัพยากรน้ำ
2. นายอดิศักดิ์ เสนโนฤทธิ์ กรมควบคุมมลพิษ
3. ดร.วิเศษ ศรีเนตร ที่ปรึกษา SEA บริษัทเอกชน
4. ดร.กฤษฎา พรหมเวศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
5. ดร.ศุภวรรณ ชันโททอง คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6. ดร.มีนา พิทยโสภณกิจ ผู้เชี่ยวชาญ EIA บริษัทเอกชน

3. ผลการวิจัย (Results)

แบบสอบถามเชิงสถิติที่สร้างขึ้นในเบื้องต้นมีข้อคำถามดังต่อไปนี้

ภาคที่ 1 ข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับชีวิต
(ภาคชีวิต)

1. ผลกระทบต่ออากาศหายใจ
2. ผลกระทบต่อ น้ำดื่ม น้ำใช้
3. ผลกระทบต่ออาหารในพื้นที่
4. ผลกระทบต่อสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่
5. ปัญหาการบกพรองการมองเห็น
6. ปัญหาเสียงดังรบกวน
7. ปัญหากลิ่นรบกวน
8. ปัญหาสุขภาพ
9. ผลต่อสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยง
10. ผลกระทบต่อต้นไม้ที่ปลูก

ภาคที่ 2 ข้อห่วงกังวลเกี่ยวกับวิถีชีวิต
(ภาควิถีชีวิต)

1. ปัญหาต่ออาชีพเพาะปลูกในพื้นที่
2. ปัญหาต่ออาชีพเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่
3. ปัญหาต่ออาชีพหาของป่าในพื้นที่
4. ปัญหาต่ออาชีพประมงในพื้นที่
5. ปัญหาต่ออาชีพเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่
6. ปัญหาต่ออาชีพค้าขายในพื้นที่
7. ปัญหาต่อถนนในพื้นที่
8. ปัญหาต่อโรงเรียนในพื้นที่
9. ปัญหาต่อโรงพยาบาลในพื้นที่
10. ปัญหาต่อวัดในพื้นที่

ภาคที่ 3 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของโครงการ
(ภาคความสัมพันธ)

1. รู้จัก ชื่อโครงการ
2. รู้จัก ที่ตั้งโครงการ
3. รู้จัก ชื่อเจ้าของโครงการ

4. รู้จัก ช่องทางติดต่อเจ้าของโครงการ
5. รู้จัก ที่มาของโครงการ
6. รู้จัก รายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ
7. รู้จัก กระบวนการผลิตเบื้องต้นของโครงการ
8. รู้จักปัญหา มลพิษ ที่อาจเกิดจากโครงการ
9. รู้จัก วิธีจัดการปัญหามลพิษที่เกิดจากโครงการ
10. รู้จัก กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ภาคที่ 4 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลด้านการจัดการ
มลพิษของโครงการ (ภาคโครงการ)

1. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำของโครงการ
2. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศของโครงการ
3. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหาการอุตสาหกรรมทั่วไปของโครงการ
4. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหาการอุตสาหกรรมอันตรายของโครงการ
5. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหามลพิษทางระบบการมองของโครงการ
6. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหามลพิษทางเสียงรบกวนของโครงการ
7. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหามลพิษทางกลิ่นรบกวนของโครงการ
8. รับรู้/เข้าใจ วิธีการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยของโครงการ
9. รับรู้/เข้าใจ แผนจัดการปัญหาเหตุการณ์ฉุกเฉินของโครงการ
10. รับรู้/เข้าใจ แผนประเมินความเสี่ยงชุมชนโดยรอบของโครงการ

ภาคที่ 5 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลด้านภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ)

1. รู้จัก สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
2. รู้จัก กรมควบคุมมลพิษ
3. รู้จัก กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. รู้จัก พรบ.ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
5. รู้จัก หน่วยงานทางด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
6. รู้จัก บุคลากรที่ต้องติดต่อภายในหน่วยงานตามข้อ 5.
7. รู้จัก สถานที่ติดต่อในหน่วยงานตามข้อ 5.
8. รู้จักหน่วยงานทางปกครองในพื้นที่

เช่น อบต. อบจ.

9. รู้จัก บุคลากรที่ต้องติดต่อภายในหน่วยงาน
ตามข้อ 8.

10. รู้จัก บุคลากรภายในหน่วยงาน
ตามข้อ 8.

ซึ่งในแบบสอบถามเชิงสถิติ จะมีคำตอบให้เลือกตอบตามความคิดเห็น 5 ระดับ มีน้ำหนักคะแนนที่แตกต่างกันในแต่ละตัวเลือก เมื่อผู้ทำแบบสอบถามเชิงสถิติตอบครบทุกคำถามแล้ว น้ำหนักคะแนน ในแต่ละข้อจะถูกนำมารวมกันเป็นคะแนนรวม แล้วอนุมาณเป็นค่า ดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชน 1-5 ดัง รูปที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้นมาข้างต้น ดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ครั้งแรกจะเรียกว่า ดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนอ้างอิง เมื่อมีการทำแบบสอบถามเชิงสถิติครั้งต่อไป จะได้ค่าดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นมาอีก เราก็สามารถเปรียบเทียบกับค่าดัชนีการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ว่า ดีขึ้น หรือ ลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงค่าดัชนีนี้จะแสดงถึงประสิทธิภาพการดำเนินงานกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ ของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน นั่นเอง

และผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้ข้อมูลความคิดเห็นโดยสรุปดังนี้

- แบบสอบถามเชิงสถิติควรครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ให้มากที่สุด

- ควรมีแบบสอบถามเพิ่มให้ประชาชนในพื้นที่ได้ตัดสินใจและจัดลำดับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อตรวจสอบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับเรื่องใดมากที่สุด แล้วนำข้อคำถามที่ประชาชนให้ความสำคัญมากน้อยต่างกัมาลำดับน้ำหนักคะแนนที่แตกต่างกัน

- ค่าความชอบแบบสอบถามควรคำนึงถึงความรู้และประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นสำคัญเน้นคำถามที่ง่าย กระชับ และเข้าใจได้ทันที

4. อภิปรายผล (Discussion) และสรุปผล (Conclusion)

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาเครื่องมือประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในงานวิจัยนี้ ทำให้ได้แบบสอบถามต้นแบบขึ้นมาเรียกว่า “แบบสอบถามเชิงสถิติ” แต่แบบสอบถามนี้ก็ยังไม่สามารถนำไปใช้งานได้ทันทีเนื่องด้วยข้อจำกัดในการทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแต่ละพื้นที่นั้นแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของ ข้อห่วงกังวล ความรู้ความเข้าใจ

และทัศนคติความเชื่อ สิ่งที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ คือ แนวทางสำหรับพัฒนาเครื่องมือประเมินกิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดในพื้นที่นั้นสามารถนำมาเปรียบเทียบประสิทธิภาพการทำในแต่ละครั้งในพื้นที่เดียวกันได้ หรือในพื้นที่ซึ่งต่างกันได้หากมีปัจจัยใกล้เคียงกัน ทำให้รู้จุดเด่น จุดด้อย ข้อควรปรับปรุงแก้ไขครั้งต่อไป ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่นั้น อย่างมีนัยสำคัญต่อไป สำหรับอนาคตหากมีผู้นำแนวคิดนี้ไปใช้พัฒนากิจกรรมมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีปัจจัยใกล้เคียงกันย่อมทำให้การจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในหัวข้อการมีส่วนร่วมของประชาชนมีเกณฑ์ในการประเมินเดียวกันและสามารถจัดทำ ตรวจสอบ และพัฒนา ได้ง่ายขึ้น

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประเมินแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญด้านกฎประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในการอนุเคราะห์ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิจัยครั้งนี้

6. เอกสารอ้างอิง

- [1] กนกพร สว่างแจ้ง, ขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์ บริษัทรุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์ จำกัด, 2556
- [2] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่3, สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554
- [3] จิราภรณ์ คชเสนี, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่6, สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553
- [4] เกรียงศักดิ์ อุดมสินโรจน์, การจัดการเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่2, มหาวิทยาลัยรังสิต, 2549
- [5] กุลยา โอตาคะ, เคมีสิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่3, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551
- [6] นิตยา ภูแสนธนาสาร, กฎระเบียบทางสิ่งแวดล้อม, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548
- [7] พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518. (2518, กุมภาพันธ์ 19). ราชกิจจานุเบกษา, 92(40). ฉบับพิเศษ หน้า 39
- [8] พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. (2535, เมษายน 04). ราชกิจจานุเบกษา, 109(37). 1-41 หน้า1

- [9] พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติ(ฉบับที่2) พ.ศ. 2561. (2561, เมษายน 19). ราช
กิจจานุเบกษา, 134(27 ก). 29-43 หน้า 29
- [10] วิลาลินี อโนมะศิริ. (2565) การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในรายงานการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อม.
กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการอบรม สภาวิชาชีพ
วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (สชวท.)
- [11] ทรงวุฒิ ศรีสว่าง. (2565). หลักการประเมินผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการ
อบรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- [12] ประกาศสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในกระบวนการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบ
สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562. (2562, กุมภาพันธ์ 8). ราชกิจจา
นุเบกษา, 136ตอนพิเศษ 36 ง หน้า 31
- [13] ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการรับฟังความ
คิดเห็นของประชาชน พ.ศ.2548. (2548 กรกฎาคม 27).
ราชกิจจานุเบกษา, 122 ตอนพิเศษ 55 ง หน้า 25
- [14] นันทิยา นันทบุรุษย์. (2556). ศึกษาปัญหาการมีส่วน
ร่วมในการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งแวดล้อมในเขตนิคม
อุตสาหกรรม จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิศวกรรม
ศาสตรมหาบัณฑิต (การตรวจสอบและกฎหมายวิศวกรรม ปี
การศึกษา 2556), มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- [15] นันทนลิน ชันหลวง. (2561). การวิเคราะห์ปัญหาของ
รายงานการประเมินผลกระทบ สิ่งแวดล้อมสำหรับ
โครงการประเภทอาคารอยู่อาศัยรวม. การค้นคว้าอิสระ
ปริญญา วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การตรวจสอบและ
กฎหมายวิศวกรรม ปีการศึกษา 2561), มหาวิทยาลัย
รามคำแหง